

**BIBLIOGRAFIE
TAALBESCHOUWING
IN VLAANDEREN**

bibliografie

In het themanummer dat Moer in 1986 wijdde aan 'taalbeschouwen en reflecteren' verscheen een bibliografie over taalbeschouwing van de hand van Henk Lammers en Thérèse van de Berg.¹ Daarin kwam slechts één Vlaamse publicatie voor, toevallig van een auteur die ook enkele stukken in Nederland gepubliceerd had. In een recente aanvulling in dit blad² werd dit gemis gedeeltelijk goedge maakt, maar zonder dat er sprake mocht zijn van een systematische aanpak van de taalbeschouwing in het zuiden van ons taalgebied. Het volgende is een poging ook voor Vlaanderen een overzichtelijke bibliografie van wat er over dit onderwerp verschenen is, op te stellen. Het is immers een feit dat hierover in Nederland doorgaans heel weinig bekend is, terwijl er onder het verschenene heel wat zit dat ruimere bekendheid verdient.

Wij beperken ons tot de periode 1974-1987. Het beginjaar is dat van de eerste Vlaamse VON-conferentie over taalbeschouwing, omdat deze duidelijk een nieuwe wending heeft gegeven aan de ook bij ons eindeloze discussie over het spraakkunstonderwijs. Bij de selectie van het opgenomene hebben wij ons laten leiden door ongeveer dezelfde principes als onze Nederlandse voorgangers.

Opgenomen zijn dus de publicaties die:

- in Vlaanderen verschenen zijn,
- het begrip taalbeschouwing uitwerken als alternatief voor het grammatica-onderricht,
- taalbeschouwing centraal stellen (didactische handleidingen werden dus buiten beschouwing gelaten).

Het was niet steeds even eenvoudig te beoordelen of een publicatie aan deze normen beantwoordde en we zijn er ons van bewust dat ons oordeel hierover soms subjectiever geweest is dan we beseften.

Schoolboeken en spraakkunsten werden buiten beschouwing gelaten. Voor de spelling hebben wij ons beperkt tot de zeldzame didactische publicaties die dit onderwerp taalbeschouwend aanpakken.

Wij hebben weliswaar naar een zekere volledigheid gestreefd, maar het is niet aan te nemen dat dit doel ook maar bij benadering bereikt is. Wij hebben wel alle algemeen bereikbare tijdschriften geëxcerpeerd.³

Rubrieken

De opgenomen publikaties staan geklasseerd op de naam van de auteur(s). We laten elk ervan vergezeld gaan van een cijfer dat het overwegend karakter ervan aangeeft.

1 Wat is taalbeschouwing?

2 Praktijk

a lesvoorstellen

b uitgewerkte lessen

2.1 basisonderwijs

2.1.1 onderbouw

2.1.2 bovenbouw

2.2 secundair onderwijs

2.2.1 onderbouw

2.2.2 bovenbouw

1

Besien, Fred van & Marc Spoelders

1

'Grammatica-onderwijs in de lagere school. Bedenkingen bij de conclusies van de Nederlandse Adviescommissie voor de Leerplanontwikkeling Moedertaal'

In: *Persoon en Gemeenschap* jrg. 31 (1978-1979), nr 8 [p. 373-379]

Bespreking van het bekende rapport.

2

Bultynck, Johan

2.2.2

'Argumentatieleer in het moedertaalonderwijs'

In: *Vonk* jrg. 16 (1986), nr 5 [p. 280-282]

De auteur pleit voor het gebruik van argumentatieleer in het moedertaalonderwijs vanuit de overweging dat het communicatieve aspect van het moedertaalonderwijs meer beklemtoond moet worden.

3

Calcar, W.I.M. van & K. Henneman

1

Leesonderwijs en taalbeschouwing. Conferentieverslag 'Het Schoolvak Nederlands' Antwerpen, 1987 [p. 14-27]

Verband tussen taalbeschouwing en onderwijs in voorspellend lezen.

4

Daems, Fr.

1

'Het grammatica-onderwijs in Nederland'

In: *VON-Informatie* jrg. 9 (1979), nr 5 [p. 2-9]

Zeer lovende bespreking van het rapport Tordoir-Wesdorp over het grammatica-onderwijs in Nederland.

5

Daems, Fr.

1

'Meewerkend of lijdend? Spraakkunst op school. Een probleemstelling'

In: *Persoon en Gemeenschap* jrg. 32 (1979), nr 4

[p. 184-196]

Analyse van het probleem van het grammatica-onderwijs en suggestie om de oplossing te zoeken in taalbeschouwingsonderwijs.

6

Daems, Frans

1

'Welke taalbeschouwing op school? Een probleemstelling'

In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 8 (1979-1980), nr 2-3 [p. 1-23]

Kritiek op de gangbare argumenten voor grammatica-onderwijs en pleidooi voor onderwijs dat laat reflecteren over het taalgebruik vanuit alle invalshoeken van de moderne taalwetenschap, maar op weinig disciplinaire wijze. (Bibliografie.)

7

Daems, F.

2.2.2

'Leerlingen argumenteren slecht en wat doen we eraan?'

In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 10 (1981), nr. 1 [p. 1-11]

Adviezen voor gebruik van de argumentatieleer van Perelman in het S.O.

8

Daems, F. & J. Pepermans

1/2.1

'Taalbeschouwing in de basisschool'

In: *VON-Informatie* jrg. 10 (1980), nr 4 [p. 23-28]

Voorinformatie VON-conferentie. Algemene principes en lesmodellen.

9

Dirven, René

1

'Enkele aspecten van gesproken taal'

In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 8 (1979-1980), nr 2-3 [p. 25-38]

Ontleding van een interviewfragment. Pleidooi voor luisteronderwijs dat de algemene taalvaardigheid verbetert door de kwaliteit van het aangeboden materiaal.

10

Dort-Slijper, M.K. van

2.1

'Je weet niet wat je weet'

In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 8 (1979-1980), nr 2-3 [p. 39-52]

De auteur verklaart de uitgangspunten van haar gelijknamig boek. Ze verwerpt de argumenten van de ACLO-M voor het afschaffen van het grammatica-onderwijs in de lagere school. Ze dringt aan op concreet taalbeschouwingsonderwijs dat de aanwezige taalkennis bewust maakt.

- 11**
Geest, Wim de 2.2
'Syntactische observatie en argumentatie als doelstelling en methode bij het spraakkunstonderwijs'
In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 8 (1979-1980), nr 2-3 [p. 53-60]
De auteur pleit voor het behoud van een inzichtelijk spraakkunstonderwijs waarbij de leerlingen in de eerste plaats leren argumenteren over hun taalobservaties.
- 12**
Hert, Walter de, Rita Rijmenans & Luuk van Waas 2.2.2.a
'Retorica revisited. Enkele aspecten van de argumentatieve praktijk bekeken'
In: *Vonk* jrg. 16 (1986), nr 5 [p. 284-297]
Voortgaande op Bultynck 1986 wordt een aantal formele aspecten van argumentatie uitgediept, waarna een aantal lessuggesties volgt.
- 13**
Hoey, Jenny van & Frieda Bex 2.2.2.b
'Idiolect — sociolect — dialect'
In: *Werkmap voor Taalonderwijs* (1985), nr 40 [p. 165-168]
Aangepast uit lessenreeks van Kroon & Liebrand (Moer 1982/3).
- 14**
Hul, Roger van 1/2.1
'Spraakkunst... of? of taalbeschouwing?'
In: *Vonk* jrg. 17 (1987), nr 2 [p. 84-91]
Spraakkunst moet in de lagere school opengetrokken worden naar taalbeschouwing. Met voorbeelden.
- 15**
Jonghe, Hugo de 1/2.2.1
'De schoolspraakkunst uit de impasse? De eerste jaren van het ASO'
In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 8 (1979-1980), nr 2-3 [p. 53-60]
De auteur gaat na hoe reflectie op alle aspecten van taalgebruik de taalvaardigheid zou kunnen verbeteren. Hij geeft aan hoe verschillende generaties 'taalbeschouwers' dit aangepakt hebben en meent dat de huidige generatie goede kansen heeft om uit de oude impasse te geraken.
- 16**
Koen & Anne (sic)
'Herfstconferentie '77 — Drongen — Stroom Taalbeschouwing. Verslag substream Praten en Luisteren'
In: *VON-Informatie* jrg. 8 (1978), februari-maart [p. 1-11]
Substream geleid door Herman Meddens. Enkele analysemethoden en lesideeën.
- 17**
Meensel, Jef van 2.2.1
'Taalbeschouwen in een eerste jaar'
In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 8 (1979-1980), nr 2-3 [p. 89-92]
Door taalbeschouwing 'de verborgen bedoelingen van een taalboodschap aan het licht brengen'.
- 18**
Meensel, Jef van 2.2.2.b
'Taalbeschouwing bij verhalende teksten'
In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 10 (1981-1982), nr 4 [p. 165-190]
Taalbeschouwing bij gespreksfragmenten uit literair werk van Streuvels, Ruyslinck en Maugham.
- 19**
Meensel, Jef van 2.2.1.b
'Toch nog ... Eksters roven!'
In: *Vonk* jrg. 12 (1982), nr. 4 [p. 48-55]
De auteur demonstreert aan de hand van een aantal opdrachten bij een kort verhaal van Streuvels hoe taalhandelingen leer het inzicht in het verhaal zou kunnen vergroten.
- 20**
Meensel, Jef van 2.2.2.b
'Echtheid of egtheid? Taalbeschouwingen bij twee lezersbrieven'
In: *Pedagogische Bijdragen voor Technisch en Beroepsonderwijs* (juni 1983), nr 70 [p. 56-60]
Lesmodel.
- 21**
Meensel, Jef van 2.2.2.b
'In de palm van Gods hand. Over namen'
In: *Pedagogische Bijdragen voor Technisch en Beroepsonderwijs* jrg. 20 (december 1985), nr 80 [p. 64-73]
Concept voor les rond voornamen (lichtjes verwarrende titel).
- 22**
Pauw, Lieve de
'Verslag: stroom taalbeschouwing, substream Nederlands als eenheid van taalbeheersing en taalbeschouwing'
In: *VON-Informatie* jrg. 7 (1977), nr 5 [p. 1-10]
Verslag conferentie 1977. Substream geleid door Wim van Calcar. Vooral tekstanalyses.
- 23**
Pepermans, Jef 1
'De gammele glamour van het grammatica-onderwijs'
In: *Conferentieverlag 'Het Schoolvak Nederlands'* Antwerpen, 1987 [p. 174-193]
De verhouding tussen intuïtieve grammatica, wetenschappelijke grammatica en schoolspraakkunst.

- 24**
Pepermans, Jef & Roger Roger 2.2.a
'75 ideeën voor taalbeschouwingslessen'
In: *Vonk* jrg. 11 (1981), nr 3 [p. 16-22]
Zeer korte lesideeën, in rubrieken ondergebracht.
- 25**
Rasenberg, Anita 2
'Intercultureel taalbeschouwingsonderwijs'
In: *Conferentieverslag 'Het Schoolvak Nederlands'*
Antwerpen, 1987 [p. 217-229]
Taalbeschouwing als hulpmiddel bij het bestrijden van rassisme.
- 26**
R(oger), R(oger) 2.2.2.a
'Lamoer toezjoer (sic)'
In: *VON-Informatie* jrg. 6 (1976), nr 1 [p. 2-3]
Lesconcept voor taalbeschouwelijk projectje rond liefde.
- 27**
Roger, Roger 2.2.a
'Spreekwoorden. Een poging om uit de oubolligheid te geraken'
In: *VON-Informatie* jrg. 9 (1979), nr 5 [p. 10-12]
Concept voor een lessenreeks rond spreekwoorden.
- 28**
Roger, Roger 1
'Taalbeschouwing?'
In: *Vonk* jrg. 12 (1982), nr 4 [p. 46-47]
Zeer korte omschrijving van het begrip taalbeschouwingsonderwijs.
- 29**
Roger, R. 2.2.a
'Taalvariatie als leerinhoud in het secundair onderwijs'
In: *Vonk* jrg. 13 (1983), nr 4 [p. 56-65]
Enkele doelstellingen voor lessen rond taalvariatie met ideeën voor occasioneel en cursorisch onderwijs.
- 30**
Roger, R. 2.2.2.b
'Moet de spelling toch verandert worden? Lessen over "spellingbeschouwing"'
In: *Vonk* jrg. 14 (1984), nr 3 [p. 39-45]
De leerlingen worden ertoe aangezet om via waardeverduidelijkingsmethodes hun eigen standpunt inzake spelling te bepalen.
- 31**
Schutter, G. de 2.2.2.a
'Een sociolinguïstisch experiment in het Middelbaar Onderwijs?'
In: *VON-Informatie* jrg. 6 (1976), nr 3 [p. 1-5]
Concept voor lessenreeks met onderzoeksprojectje.
- 32**
Schutter, dr G. de 1
'Waarheen met het grammatica-onderwijs? Een paar bedenkingen'
In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 8 (1979-1980), nr 2-3 [p. 75-82]
Pleidooi voor taalbeschouwing als fundament voor elk moedertaalonderwijs met enkele ideeën voor een curriculum.
- 33**
Schutter, G. de 1
'De hakblijf in het traditioneel grammatica-onderwijs?'
In: *Brandpunt* jrg. 7 (1980), nr 6 [p. 216-219]
Probleemstelling.
- 34**
Sleeckx, J. 1
'Voor een efficiënt spraakkunstonderwijs op de basisschool'
In: *Informatieblad Ministerie van Nationale Opvoeding* (1979), nr 4 [p. 1-14]
Voor communicatief spraakkunstonderwijs (door pedagoog).
- 35**
Spoelders, M. & Fr. van Besien 1
'Verliest de school haar zinnen? Enkele stellingen bij een pedagogische grammatica'
In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 8 (1979-1980), nr 2-3 [p. 83-88]
De auteurs pleiten voor een pedagogische grammatica die de vrucht is van de samenwerking tussen toegepaste linguïstiek en psychopedagogiek, in dialoog met de onderwijspraktijk, eclectisch, rekening houdend met de intuïtieve kennis van de leerlingen en aansluitend bij hun reële leefwereld, met plaats voor taalbeschouwing en geënt op communicatie.
- 36**
Stevens, Marc 1
'Taalbeschouwing op school. Laat het ons nog maar wat ruimer zien'
In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 8 (1979-1980), nr 4 [p. 1-12]
Reageert op Daems 1980. De auteur pleit ervoor dat elke leraar een taal- en maatschappijvisie zou hebben. Hij wil dat op basis hiervan niet alleen naar correct taalgebruik en taalinzicht zou worden gestreefd, maar ook naar creativiteit en bewustwording.
- 37**
Stevens, Marc 2.1.2/2.2.1.b
'Maar wat met het grammatica-onderwijs?'
In: *Vonk* jrg 13 (1983), nr 3 [p. 18-28]
De auteur stelt taalbeschouwing voor als alternatief voor grammatica-onderwijs met lessen rond voor-naamwoorden, woordsoorten en bijwoordelijke bepaling.

- 38**
Tack, P. 2.2.2.b
'Taalbeschouwing gedemonstreerd in lessen over protesteren'
In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 9 (1980-1981), nr 1 [p. 1-10]
Lesmodel uitgaande van de leerling en de taal.
- 39**
Tack, Paul 2.2.2.a
"Niet akkoord" of "hoeft het echt zo?"
In: *Pedagogische Bijdragen voor Technisch en Beroepsonderwijs* (juni 1983), nr 70 [p. 61-71]
Lessenreeks over protesteren.
- 40**
Tack, Paul 2.2.2
'Excuseer, ik wist niet beter. Een taalbeschouwelijke verkenning'
In: *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* jrg. 14 (1986), nr 3 [p. 121-138]
Lesmodel, vooral gericht op communicatiebewustzijn en -vaardigheid. Uitgebreide versie van *Moer* 1983/2 [p. 19-26].
- 41**
Waes, Luuk van 2.2.a
'De wakkere leerling: gemeenteraadsverkiezingen in de klas'
In: *Vonk* jrg. 12 (1982), nr 4 [p. 4-11]
Ideeën voor (hoofdzakelijk taalbeschouwelijke) lessen over analyse van partijprogramma's, verkiezingslogans, grote woorden, enzovoort.
- 42**
Waes, Luuk van 2.2.2.a
'Interview: "Wat denkt u zo in het algemeen over alles?" (1)'
In: *Vonk* jrg. 14 (1984), nr 3 [p. 19-28]
Lesconcepten waarbij gestreefd wordt naar een taalbeschouwelijke luisterhouding.
- 43**
Waes, Luuk van 2.2.2.a
'Interview: "Wat denkt u zo in het algemeen over alles?" (2)'
In: *Vonk* jrg. 14 (1984), nr 5 [p. 34-47]
De auteur geeft aan hoe leerlingen kunnen oefenen in de verschillende aspecten van het interviewen; sluit aan bij Van Waes 42.
- 44**
Waes, Luuk van & Werkgroep E.H.B.O. 2.2.b
'Verboden op de muren te schrijven... het sociaal-onaanvaardbare risicoloos verwoord: graffiti'
In: *Vonk* jrg. 12 (1982), nr 1 [p. 15-27]
De auteurs beschrijven een reeks van twee lessen over graffiti (later overgenomen in E.H.B.O.).
- 45**
Werkgroep E.H.B.O. 2.2.2.b
'Taalafbraak. Lesontwerp voor een leesles'
In: *Vonk* jrg. 16 (1986), nr 2 [p. 112-124]
Lesontwerp bij een lezing van Herman de Coninck, waarbij leerlingen onder meer moeten denken over de relatie tussen taal en beeldcultuur, taal en denken, 'taalafbraak'.
- 46**
N.N. (Dora Smeesters?) 1
'Herfstconferentie 1974'
In: *VON-Informatie* jrg. 5 (1976), nr 1 [z.p., 4 blz.]
Conferentieverslag van de eerste Vlaamse VON-conferentie over taalbeschouwing.
- 47**
N.N. 2.2.2.a
'Welke kanten kan men uit met zo'n klassiek ontwerp als "naamkunde"?'
In: *VON-Informatie* jrg. 8 (1979), november-december [p. 10-14]
Zeer originele sociolinguïstische aanpak.

Noten

- 1 Lammers, Henk & Thérèse van de Berg 'Bibliografie taalbeschouwing'. In: *Moer* 1986/5 [p. 77-88].
- 2 Lammers, Henk, Carla van Engen & Carina Groot 'Bibliografie taalbeschouwing'. In: *Moer* 1988/1 [p. 27-32].
- 3 Een andere versie van deze bibliografie verschijnt in *Vonk* jrg. 18 (1988), nr 4 (september-oktober), dat overigens helemaal aan taalbeschouwingsonderwijs gewijd is.

Administratie-adressen van enkele tijdschriften

- *Nova et Vetera* Uitgave Wolters, Blijde-Inkomststraat 50, B-3000 Leuven.
- *Pedagogische Bijdragen voor het Technisch en Beroepsonderwijs* Uitgave Wolters, Blijde-Inkomststraat 50, B-3000 Leuven.
- *Persoon en Gemeenschap* S.M. Het Licht, St.-Pietersnieuwstraat 128, B-9000 Gent.
- *Vonk* VON-secretariaat, Groenplein 24, B-9030 Gent.
- *Werkblad voor Nederlandse Didactiek* Centrum voor Didactiek, Prinsstraat 13, B-2000 Antwerpen.
- *Werkmap voor Taalonderwijs* Uitgave Acco, Tiense straat 134-136, B-3000 Leuven.

Geannoteerde bibliografie lesideeën taalbeschouwingsonderwijs

Bij het SCO is door J. Neuvel en A. van Gelderen een geannoteerde bibliografie van Nederlandse en buitenlandse lesideeën op het gebied van het taalbeschouwingsonderwijs voor het basis- en voortgezet onderwijs samengesteld. Zij is bedoeld voor leerplanontwikkelaars, docenten moedertaalonderwijs aan PABO's en lerarenopleidingen, schoolbegeleiders en leraren in het basis- en voortgezet onderwijs. De bibliografie is tot stand gekomen in het kader van een onderzoek naar alternatieven voor het traditionele grammatica-onderwijs (Van Gelderen 1988).

Het onderzoek had tot doel ontwikkelingen op het gebied van het onderwijs in taalbeschouwing te beschrijven. Na het geruchtmakende rapport van de ACLO-M (1978), waarin ernstige kritiek werd geuit op 'het op zichzelf staande systematische grammatica-onderwijs in de lagere school', zijn allerlei initiatieven genomen om tot alternatieven voor taalbeschouwingsonderwijs te komen. Door het ontbreken van een nauwkeurige invulling van het begrip 'taalbe-

schouwingsonderwijs', is er van een gecoördineerde aanpak tot nu toe echter geen sprake geweest.

Van Gelderen (1988) heeft het begrip 'taalbeschouwingsonderwijs' afgebakend en hij heeft een classificatiesysteem ontwikkeld, zodat concreet didactisch materiaal voor taalbeschouwingsonderwijs systematisch beschreven kan worden. De opsporing van het lesmateriaal zelf is gebeurd door deskundigen te raadplegen en door de literatuur systematisch te doorzoeken, waarbij is gebruik gemaakt van de volgende bronnen: Tordoir & Wesdorp (1979), ACLO-M/SLO (1981), Tordoir (1981), Herrlitz et al. (1984), Van Peer & Verhagen (1984), Lammers & Van de Berg (1986), Van Gelderen (1987) en een bibliografie die ons ter beschikking is gesteld door H. Lammers (vakgroep Taalbeheersing van de Universiteit van Amsterdam). Ook zijn enkele internationale computerbestanden onderzocht. Deze bibliografie is te verkrijgen bij het SCO, Grote Bickersstraat 72, 1013 KS Amsterdam, tel. 020 — 55 50 300 (centrale) en 020 — 55 50 328 (Neuvel).

Adressen van de auteurs in dit nummer:

Fieke Bitter, Lange Lakenstraat 8,
2011 ZC Haarlem

Addie Gerritsen, Tomatenstraat 123,
2564 CN Den Haag

Dorian de Haan & Papatya Nalbantoğlu,
p/a Instituut voor Algemene Taalwetenschap,
Spuistraat 210, 1012 VT Amsterdam

Roger Roger, Leeuwerikenlei 3,
B 2520 Edegem, België

Kees Sluis, Prinseneiland 75 L,
1013 LM Amsterdam

Wil van der Veur, Grietjeshof 59,
6721 VH Bennekom
